Maanpuolustuskoulutusyhdistys
Timo Mustaniemi
Tero Oittinen
1.6.2021 150/1.01

MAANPUOLUSTUSKOULUTUSYHDISTYKSEN (MPK) LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON SISÄISEN TURVALLISUUDEN SELONTEOSTA VNS 4/2021

Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi sisäisen turvallisuuden selonteosta. MPK on kokonaisturvallisuuden koulutusorganisaationa Turvallisuuskomitean kolmas järjestöedustaja yhdessä SPEK:n ja SPR:n kanssa. MPK on myös aktiivinen VAPEPA-verkoston toimija. MPK:lla on koko valtakunnan kattava koulutusorganisaatio ja -järjestelmä.

MPK on julkisoikeudellinen yhdistys, joka järjestää vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta ja toimii jäsenyhdistystensä yhteistyöjärjestönä. MPK:n tarkoituksena on maanpuolustuksen edistäminen koulutuksen, tiedotuksen ja valistuksen keinoin. MPK on perustettu valtakunnalliseksi koulutusorganisaatioksi, joka kouluttaa kansalaisia selviytymään arjen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. MPK on ollut vuodesta 2008 lähtien julkisoikeudellinen yhdistys ja sen tehtävät määritellään laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta. Lakia tarkennettiin vuonna 2019 ja muutokset astuivat voimaan 1.1.2020 alkaen. MPK:n toimintaa ohjaa ja valvoo sekä puolustusministeriö että Puolustusvoimat.

Vapaaehtoinen maanpuolustus on vapaaehtoisuuteen perustuvaa kansalaistoimintaa, jonka tarkoituksena on tukea sotilaallista maanpuolustusta ja yhteiskunnan toimintaa vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sekä edistää maanpuolustuskykyä *(Turvallisuuskomitea: Kokonaisturvallisuuden sanasto, 2. laitos, Helsinki 2017).*

MPK:n koulutus tukee Puolustusvoimien, muiden viranomaisten ja kansalaisten valmiutta toimia normaali- ja poikkeusoloissa. Lisäksi MPK tekee tiivistä yhteistyötä turvallisuuskoulutus, -kasvatus ja -tiedotustyötä tekevien viranomaisten ja muiden vapaaehtoisjärjestöjen kanssa. Koulutuksen tavoitteena on lisätä yleistä valmiutta ja toimintakykyä yhteiskunnan häiriötilanteissa. Osa koulutuksesta onkin kuntien ja viranomaisten kanssa suunniteltua ja toteutettua.

MPK on toteuttanut normaalivuosina noin 2 000 kurssia ja kouluksiin on osallistunut noin 50 000 kurssilaista. Koulutuksen onnistumisen perustana ovat noin 3 000 sitoutunutta vapaaehtoiskouluttajaa ja -toimijaa, joiden erityisosaaminen kattaa laaja-alaisesti koko yhteiskunnan toimintaan liittyviä eri toimintoja. COVID 19 -epidemian aikana osallistuminen on puoliintunut.

MPK:n tarkastelee selontekoa lakisääteisen tehtävänsä koulutuksen ja erityisesti kolmannen sektorin toiminnan näkökulmasta. MPK näkee mahdolliseksi kouluttaa kansalaisille ja yhteisöille ennaltaehkäisevästi turvallisuustietoja ja -taitoja. Tällaisella koulutuksella on merkittävä rooli turvallisuustunteen lisääntymisessä ja sitä myötä sisäisen turvallisuuden paranemiseen yhteisöissä ja kansalaisten keskuudessa.

MPK:lla on kattavaa kurssitarjontaa kansalaisten turvallisuustaitojen ja -tietojen koulutukseen, jotka vastaavat sellaisenaan selonteossa esitettyihin haasteisiin. Näitä ovat muun muassa nuorten turvakurssit, erilaiset medialuku- ja informaatio-turvallisuuskurssit sekä eri arjen häiriötilanteisiin tai olosuhteisiin suunniteltuja kursseja. MPK on mukana myös HARVA-turvaverkostossa ja siihen liittyen järjestää yhteistoiminnassa Suomen Kylät ry:n kanssa turvallisuuskoulutuksia ja -työpajoja kyläyhteisöille ja kaupunginosayhdistyksille.

Viranomaisia tukevasta MPK:n koulutustarjonnasta voidaan mainita esimerkkeinä Helsingin kaupungin ja pelastuslaitoksen kanssa käynnistynyt kalliosuojien henkilöstön rekrytointi ja koulutusprojekti sekä Säteilyturvakeskuksen vapaaehtoisen säteilymittausjoukkueen henkilöstön rekrytointi ja koulutusprojekti.

MPK:n maakunnallisia Kotiseutuharjoituksia voidaan, niin haluttaessa, käyttää myös kansalaisten ja yhteisöjen kokonaisturvallisuuskoulutukseen viranomaisten tai kuntien/kaupunkien ohjaamana. Kotiseutuharjoitusten järjestelyjä hyödyntävät ja voivat hyödyntää muutkin yhteistyökumppanit. Harjoituksiin liittyy myös yhteistyötä Puolustusvoimien ja muiden viranomaisten kanssa yhä enenevässä määrin.

MPK:n kyberturvallisuuskoulutus jatkaa voimakasta kasvua. Keskeiseksi kansalaistaidoksi noussut kyberturvallisuus on MPK:n nopeinten kasvavia koulutusaiheita. Kyberaiheet ovat vakiinnuttaneet paikkansa myös suomalaisessa turvallisuusajattelussa. Koulutus on kehittynyt voimakkaasti viime vuosina.

Liitteessä on esitetty yksityiskohtaisemmin MPK:n kyberturvallisuuden koulutusohjelman nykyinen kuvaus ja arviota tulevaisuudesta sekä Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp) kyberturvallisuuteen liittyviä kommentteja.

MPK vapaaehtoiskouluttajineen omaa kyberiin liittyen erityisen syvällistä osaamista. MPK:lla on ollut merkittäviä tehtäviä kyberstrategioiden toimeenpanosuunnitelmissa alusta lähtien. MPK on johdonmukaisesti kehittänyt omaa osaamistaan, kurssi- ja harjoitustarjontaansa, koulutusympäristöjään sekä koulutusmateriaalejaan, niin kansalaisten kuin muun yhteiskunnan tarpeisiin myös säätiö- ja muun ulkopuolisen rahoituksen turvin.

Esimerkkeinä näistä mainittakoon rakennettu ja varusteltu siirrettävä kyberkoulutusympäristö, MPK Kyber taskutietoa kansaisille -opas sekä MPK Kyber taskutietoa maatiloille – opas yhteistyössä Huoltovarmuuskeskuksen (HVK) kanssa. MPK valmistelee yhteistoiminnassa Jyväskylän yliopiston kanssa parhaillaan kaikille avointa verkkokurssia - Kansalaisten kyberperuskurssi. Koulutusmahdollisuuksia on suunniteltu kehitettävän siten, että kyberkoulutusta pystytään toteuttamaan useilla eri paikkakunnilla yhä lisääntyvään tarpeeseen ja kysyntään liittyen. Toteutukseen liittyy kiinteä yhteistyö eri viranomaisten ja muiden toimijoiden kesken. Kyber - koulutusohjelmaa kehitetään kiinteässä yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa.

MPK:n näkee edellä esitetyt toimenpiteet kokonaisuutena, joilla parannetaan yhteiskunnan valmiuksia erilaisissa häiriö- ja poikkeustilanteissa. MPK näkee eräänä haasteena erilaiset tulkinnat VapeL 557/2008:n soveltamisesta ja myös valtioavun käytöstä. Tulkinnat ovat osin rajoittamassa toteuttaa laissa esitettyjä tehtäviä, jotka koskevat muun muassa naisten mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoiseen maanpuolustukseen esimerkiksi Turvallisuuskomitean määritelmän mukaisesti.

MPK haluaa lopuksi kiinnittää huomioita siihen, että kolmannen sektorin ennaltaehkäisevä koulutustoiminta kolmannen sektorin varsinaisen operatiivisen toiminnan lisäksi on merkittävä tekijä kansalaisten turvallisuuden tunteen lisääjänä. Tämä toiminta ei edellytä merkittäviä viranomisresurssipanostuksia. Koulutuksen merkitystä on hyvä korostaa jokaiseen toimintaa liittyen.

Asiassa lisätietoja antavat

- toiminnanjohtaja Pertti Laatikainen (p. 050 543 6151, pertti.laatikainen@mpk.fi),
- koulutusjohtaja Timo Mustaniemi (p. 045 180 3323, timo.mustaniemi@mpk.fi) ja
- kyberkoulutukseen liittyen koulutuspäällikkö Tero Oittinen (p. 040 589 8861 tero.oittinen@mpk.fi)

Pertti Laatikainen
Toiminnanjohtaja

Timo Mustaniemi
Koulutusjohtaja

LIITE MPK:n kyberkoulutus

TIEDOKSI: PLM

PEKOULOS

MPK:N KYBERKOULUTUS **LIITE**

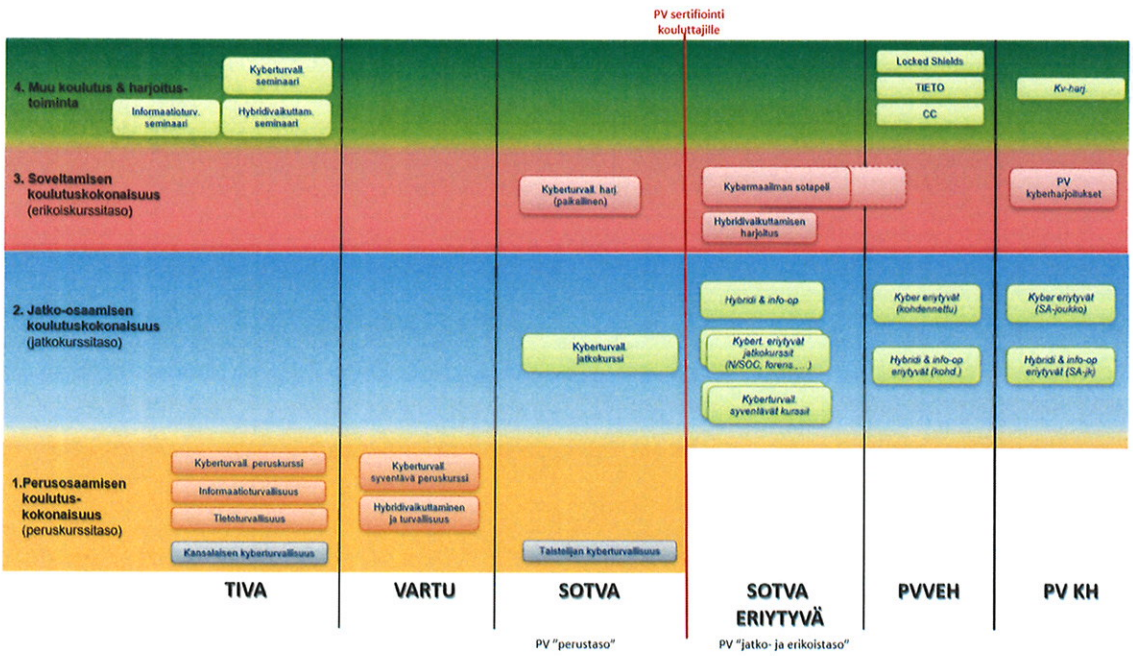
1. MPK:n kyberturvallisuuden koulutusohjelma

MPK:n kyberturvallisuuden koulutuksella tarkoitetaan sellaisia kursseja, joiden sisältö painottuu kyberturvallisuuteen, informaatioturvallisuuteen tai hybriditurvallisuuteen tai kurssilla on kyber- ja informaatio-operaatioiden elementtejä.

Koulutusohjelma koostuu koulutuskokonaisuuksista, joita ovat:

1. Kyberturvallisuuden perusosaamisen koulutuskokonaisuus
2. Kyberturvallisuuden jatko-osaamisen koulutuskokonaisuus
3. Kyberturvallisuusosaamisen soveltamisen koulutuskokonaisuus
4. Puolustusvoimien (PV) johtama koulutus ja muu harjoitustoiminta
5. Kyberturvallisuuden kouluttajakoulutus

Useissa tapauksissa kyberturvallisuuden kurssit ovat asemoituneet siten, että perusosaamisen kurssit ovat pääsääntöisesti kaikille avoimia tiedotus- ja valistuskursseja (TIVA) tai varautumisen kursseja (VARTU). Jatko-osaamisen ja soveltamisen koulutuskokonaisuudet ovat pääsääntöisesti sotilaallisia valmiuksia palvelevaa koulutusta (SOTVA).

Kuvassa on esitetty koulutuskokonaisuuden periaatteellinen rakenne ja nousujohteinen koulutuspolku reserviläiselle ja alan osaajille. Erityisesti SOTVA-koulutusta kehitetään

yhdessä PV:n kanssa ja näihin liittyviä harjoituksiin osallistuvat keskeiset muutkin turvallisuusviranomaiset (poliisi, kyberturvallisuuskeskus) sekä eri ministeriöiden kyber- ja hybriditoimista vastaavia henkilöitä. TIVA- ja VARTU-koulutuksen sisältöihin osallistuvat myös alan oppilaitokset ja korkeakoulut.

Kaiken kaikkiaan MPK:n kyberturvallisuuden koulutus ja sen järjestämät kyberharjoitukset ovat erityisen kustannustehokasta toimintaa kohdistuen tiedotuksen ja valistuksen kautta laaja-alaisesti kansalaisiin. SOTVA-koulutus yhdessä Puolustusvoimien kanssa taas kohdistuu syvään kyberalan erikoisosaamiseen "uuden normaalin" aikakautena.

Toiminta tulevaisuudessa

Valtioneuvoston selonteko on tehty sisäisen turvallisuuden näkökannalta. Kyberturvallisuuden osalta käsite "sisäinen" on hieman hankala. Kyber- ja hybrioperaatioiden vaikutukset voivat olla sisäisiä, mutta toimijat voivat olla ulkoisia.

Esimerkiksi Irlannin terveydenhuollon potilastietovuoto ja sen kiristys on attribuoitu Venäjältä toimivaksi rikollisryhmäksi. Toimintaan Irlannissa on kuitenkin joutunut puuttumaan maan terveysministeriö ja terveysviranomainen *Health and Safety Authority* vaikutusten kohdistuessa sairaaloihin ja terveyskeskuksiin. Ulkoa maan sisäiseen toimintaan kohdistuvien valtiollisten tai rikollisten toimijoiden kyber- ja hybridioperaatioiden vastatoimet saattavat hajaantua ja toimivaltasuhteet jäädä epäselviksi. Edellä kuvatun perusteella voisi kysyä, pitäisikö kyber- ja hybriditurvallisuuden ohjausta sijoittaa yleisempään turvallisuusministeriöön.

Kansainvälinen toiminta

MPK:n kyberturvallisuuden koulutus- ja harjoitustoiminta tulee jatkossa olemaan myös selvästi kansainvälisempää. Luonnollisina yhteistyötahoina ovat Viro, Ruotsi ja Yhdysvallat. Mainittakoon, että MPK:n kokoama ryhmä osallistui keväällä 2021 jo neljättä kertaa NATO CCDCOE Locked Shields -harjoitukseen sijoittuen 22 kansainvälisen joukkueen harjoituksessa toiseksi (https://mpk.fi/ajankohtaista/mpkn-aktiivireservilaiset-hopealle-kansainvalisessa-kyberharjoituksessa/)

Kolmannen sektorin ja MPK:n operatiivinen rooli

MPK:n kyberturvallisuuden kouluttajat osallistuvat jo nyt erilaisiin kyberpuolustuksen ja hybritoiminnan alueella tapahtuviin suunnittelu- ja kehittämistoimiin. Yleisesti esiin voi nostaa kolmannen sektorin toiminnan tulevaisuudessa kyberturvallisuuden operatiivisessa roolissa.

Parhaillaan on nähtävissä melkoista fragmentoitumista sinänsä positiivisessa ns. valkohattuhakkereiden muodostamien yhteisöjen toiminnassa. Suomeen on lyhyen ajan sisällä syntynyt useita alan yhdistyksiä mm. *city*Sec ry:t (esim. HelSec ry, TurkuSec ry, OuluSec jne.) ja eräänlainen yhteenliittymä yhteisen hyvän tavoitteen eteen eli KyberVPK. Kenttä siis täyttyy erilaisista toimijoista, joiden toimivalta perustuu pääosin yrityksiltä tai yksityisiltä tulleisiin ei-kaupallisiin tai jollain muulla tavalla korvattaviin toimeksiantoihin. Edellä mainitut vapaaehtoiset *"white hat"* -toimijat ovat merkittävästi avustaneet esim. viranomaisia rikostutkinnassa. Hyvin monet mainittujen organisaatioiden henkilöistä ovat myös MPK:n kyberturvallisuuden kouluttajia.

Kolmassektori on siis *de facto* ottanut kyberturvallisuudessa operatiivista roolia. Rajanveto näiden toimijoiden toimivaltakysymyksissä voi kuitenkin olla joissain tilanteissa hankalaa määrittää. Tietojärjestelmiin tai tietoverkkoihin tehtävä rikostutkinta tai tiedustelu on yksiselitteisesti määritetty ao. viranomaisten toimivaltaan. Vaarana on *"white hat"*-toiminnan fragmentoitumisen myötä, että joissain tilanteissa saattaa tarkoitus pyhittää keinot tai tämä tapahtuu ymmärtämättömyyttään. Toiminta saattaa myös itseohjautuvana haitata viranomaisten toimintaa erikoistilanteissa.

MPK ei ole toistaiseksi osallistunut kyberturvallisuuden operatiiviseen toimintaan vaan toiminta on keskittynyt alan koulutuksen järjestämiseen. Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain muuttamisesta (868/2019, voimaan 1.1.2020) 3 § sanoo kuitenkin *"Puolustusvoimien tehtävänä on ... johtaa vapaaehtoisten käyttämistä Puolustusvoimien antamassa virka-avussa ja pelastustoiminnassa ..."*.

MPK:n toiminnassa on takanaan laki julkisoikeudellisena yhdistyksenä ja em. lain kohta voisi tarkoittaa myös MPK:n operatiivisen roolin kasvattamista yhteistoiminnassa alan viranomaisten kanssa. Saattaa tietysti olla niinkin, että lakia tulee tältä osin myös tarkentaa kuvaamaan selkeämmin ne reunaehdot, joiden sisällä MPK voisi toimia viranomaisten tukena kyberpuolustuksen eri osa-alueilla. Viranomaisten kannalta tässä olisi keskeistä joustava huippuosaajien resurssointi kriisitilanteissa sekä toisaalta selkeästi ja koordinoidusti tapahtuva johtaminen. Tämä varmistaisi viranomaisten toimintakykyä myös yllättävissä tai nopeasti eskaloituvissa tilanteissa, joita on vaikea ennakoida tai määritellä etukäteen.

2. Kommentit selontekoon

Kohdat 3.1.3 ja 3.1.4: Kyberturvallisuuden osalta turvallisuuden tunne on haasteellinen. Aikaisemmin kansalaiset eivät ole olleet kovinkaan huolissaan kyberturvallisuudesta, koska tietoisuus mahdollisista ongelmista on ollut keskimäärin kohtuullisen alhainen. Nyt tiedotusvälineet ovat hanakasti nostaneet erilaisia kyberturvallisuuteen liittyviä tapahtumia esiin lisäten kansalaisten tietoisuuttaa asiassa.

Samalla kansalaisten turvallisuuden tunne on kuitenkin saattanut heikentyä johtuen epätietoisuudesta omaan osaamiseen liittyen. On myös huomattava, että ns. IoT-laitteet (*Internet of Things*) kuten kellot, jääkaapit, pesukoneet ym. ovat jatkuvasti kiinni verkossa. Jatkossa käytännössä lähes kaikki laitteet ovat verkottuneet keskenään (5G, 6G) ilman, että laitteiden käyttäjiltä edellytetään mitään toimia tai että käyttäjät välttämättä edes tietävät näin olevan. Tässä MPK:lla on merkittävä rooli toteuttamalla yhtenä tehtävänään tiedotus- ja valistustoimintaa.

Kohta 3.6.16: Myös viranomaisten kanssa toimivien virallisten yhteistyötahojen ja 3. sektorin toimijoiden tulisi olla mukana tilannekuvan ja tilanneymmärryksen luomisessa sekä tiedon jakamisessa.

Kohta 3.7.12: Koronaviruspandemia ei ole juurikaan vaikuttanut suoraan kyberturvallisuuteen. Sen sijaan välilliset vaikutukset ovat mittavia. Työnteon siirryttyä etämoodiin kodin ja uusien etätyöpisteiden kyber- ja tietoturvan taso on noussut merkittäväksi ongelmaksi. Kansalaisilta edellytetään melkoista tietoturvaosaamista ja ymmärrystä. Miten kodin verkko liittyy yrityksen verkkoon, mitkä ovat mm. VPN-yhteyden asetukset, millä laitteilla yritysten verkkoon tullaan, onko samassa verkossa esim. perheen muita viihdelaitteita (XBOX, "pleikka", äly-TV, jääkaappi, jne). Viime aikoina esiin on nostettu esimerkkinä haavoittuvat kotireitittimet. Pandemia on nostanut esiin myös terveydenhuoltoa vastaan tehdyt hyökkäykset.

Vastaamo-tapauksen tietovuodossa ja Irlannin terveydenhuollon tietojärjestelmiin tehdyillä kyberhyökkäyksellä ei välttämättä haluta lamauttaa kohdetta. Tavoitteena voi olla ainoastaan varastaan arkaluontoiset potilastietojärjestelmät ja vaatia niiden perusteella lunnaita tietojen paljastamisen uhalla. Tämän seurannaisvaikutuksia ovat identiteettivarkaudet (tilauspetokset ym.) mutta arkaluonteisten tietojen vuotaminen avaa myös valtiollisille toimijoille esimerkiksi mahdollisuuden luoda illegaaleille luotettavia identiteettejä (virtuaalinen kaksoishenkilö), jolla on täysin realistiset viranomaismerkinnät erilaisissa rekistereissä.

Kohdat 4.1.10. ja 4.2.6.: Kyberturvallisuutta ei voida ajatella pelkästään itsenäisenä omana alueenaan. Yhteiskunnan kannalta kyberturvallisuuden ymmärtäminen osana laajempaa kontekstia yhdessä muiden hybrivaikuttamisen eri muotojen (fyysinen vaikuttaminen, informaatio-operaatiot) kanssa on erittäin tärkeää. Esimerkkinä on YouTube-palvelusta esiin noussut (YLE 30.5.2021) ominaisuus, jossa tarjottiin suomenkielistä koronarokotetietoa etsivälle salaliittoteorioita ja muuta disinformaatiota sisältäviä videoita. Yksittäisiä videoita on katsottu yli 20 000 kertaa. Tässä kyseessä lienee ollut tahaton (tai välinpitämätön) virhe YouTuben hakualgoritmeissa. Haasteelliseksi asia muodostuu, jos tämän kaltaista toimintaa kohdistuu Suomeen tai

suomenkielisiin palveluihin tarkoituksella. MPK on sisällyttänyt kyberturvallisuuden koulutusohjelmassaan hybrivaikuttamisen yhdeksi tärkeäksi teemaksi.

Kohdat 5.4.8 ja 5.8.2.: MPK:lla voisi olla merkittävä rooli Suomen kyber- ja hybriditurvallisuuden operatiivisessa toiminnassa. MPK:n toiminnan piirissä on jo nyt merkittävä määrä alan huippuosaajia kouluttajina. Kt. myös yllä kohta *"Kolmannen sektorin ja MPK:n operatiivinen rooli"*.